UMUMTA’LIM MUASSASALARIDA INKLYUZIV TA’LIMNI BOSHQARISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Bakayeva Nilufar Baxriddinovna
Buxoro shahar 19-sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabi direktori.

Annotatsiya. Mazkur tezisda umumta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limni samarali boshqarishning pedagogik, tashkiliy va metodik asoslari yoritilgan. Shuningdek, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan o‘quvchilar uchun teng ta’lim imkoniyatlarini yaratish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish, individual yondashuvni ta’minlash hamda maktab, oila va jamiyat hamkorligini kuchaytirish masalalari tahlil qilingan. Inklyuziv ta’limni boshqarishda rahbarning pedagogik yetakchiligi, ta’lim muhitining moslashuvchanligi va ta’lim sifatini muntazam monitoring qilishning ahamiyati asoslab berilgan.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, pedagogik boshqaruv, umumta’lim muassasasi, alohida ta’lim ehtiyojlari, individual yondashuv, pedagogik hamkorlik, ta’lim sifati, ijtimoiy moslashuv.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri har bir bolaning individual imkoniyatlari, qobiliyati va ta’limiy ehtiyojlarini hisobga olgan holda sifatli bilim olishi uchun zarur sharoitlarni yaratishdan iborat. Ayniqsa, umumta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limni rivojlantirish ta’limning insonparvarlik, tenglik va ijtimoiy adolat tamoyillarini amaliyotga tatbiq etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Inklyuziv ta’lim faqat alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni umumiy sinflarga joylashtirish bilan cheklanmaydi. U barcha o‘quvchilarning ta’lim jarayonida faol ishtirok etishi, o‘z

imkoniyatlarini namoyon qilishi va jamoaning teng huquqli a’zosi sifatida rivojlanishini ta’minlaydigan yaxlit pedagogik tizim hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasida ham mazkur yo‘nalishni rivojlantirish davlat ta’lim siyosatining ustuvor vazifalaridan biriga aylangan. Xususan, 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son Prezident qarori bilan inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlanib, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning ta’lim olish huquqlarini ta’minlash, pedagog kadrlar salohiyatini oshirish va ta’lim muassasalarining moddiy-texnik imkoniyatlarini kengaytirish vazifalari belgilangan.

Asosiy qism

Umumta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limni boshqarish murakkab pedagogik jarayon bo‘lib, u ta’lim muassasasi rahbari, pedagoglar, psixolog, maxsus pedagoglar, ota-onalar hamda boshqa mutaxassislarning o‘zaro hamkorligini talab qiladi. Mazkur jarayonning samaradorligi, avvalo, maktabda barcha o‘quvchilar uchun qulay, xavfsiz va kamsitishlardan xoli ta’lim muhitining shakllantirilishiga bog‘liq. Inklyuziv ta’limni boshqarishning birinchi muhim pedagogik asosi individual yondashuv tamoyilidir. Har bir bolaning bilish imkoniyati, qabul qilish tezligi, muloqot qilish xususiyati va o‘zlashtirish darajasi turlicha bo‘ladi. Shu sababli ta’lim jarayonida yagona metodik yondashuvdan foydalanish har doim ham kutilgan natijani bermaydi. 1. O‘qituvchi o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlashi, topshiriqlarni moslashtirishi, zarur hollarda qo‘shimcha ko‘rgazmali vositalar va amaliy mashg‘ulotlardan foydalanishi lozim. Bunda ta’lim natijasini faqat umumiy mezonlar bilan emas, balki o‘quvchining shaxsiy rivojlanish dinamikasi asosida baholash ham muhimdir.

2. Pedagogik jamoani samarali boshqarish va kasbiy tayyorgarlikni rivojlantirishdir. Inklyuziv ta’lim sharoitida faoliyat yuritadigan o‘qituvchi nafaqat fan bo‘yicha bilimga, balki turli ta’lim ehtiyojlariga ega bolalar bilan ishlash ko‘nikmalariga ham ega bo‘lishi zarur. Buning uchun maktab rahbari tomonidan muntazam seminarlar, metodik birlashmalar yig‘ilishlari, tajriba almashish mashg‘ulotlari va malaka oshirish tadbirlari tashkil etilishi maqsadga muvofiq. Pedagoglarning o‘zaro tajriba almashishi ta’lim jarayonidagi qiyinchiliklarni aniqlash va ularni birgalikda bartaraf etish imkonini beradi.

3. Ta’lim muhitini moslashtirish va pedagogik shart-sharoitlarni takomillashtirishdir. Maktab binolari, sinf xonalari, o‘quv jihozlari, axborot materiallari va raqamli resurslar turli ehtiyojlarga ega o‘quvchilar uchun qulay bo‘lishi kerak. Panduslar, maxsus tutqichlar, moslashtirilgan partalar, ko‘rgazmali materiallar, audio va elektron o‘quv vositalaridan foydalanish ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq inklyuziv muhitni yaratish faqat jismoniy sharoitlarni yaxshilash bilan cheklanmaydi. Sinfda o‘zaro hurmat, bag‘rikenglik, hamjihatlik va psixologik xavfsizlik muhitini shakllantirish ham boshqaruvning muhim vazifasidir.

4. Maktab, oila va ijtimoiy hamkorlik tizimini rivojlantirishdir. Ota-onalar bolaning individual xususiyatlari, qiziqishlari va kundalik rivojlanishi haqida muhim ma’lumotlarga ega. Shu sababli ular bilan muntazam muloqot qilish, maslahatlar tashkil etish va ta’lim jarayoniga jalb etish ijobiy natijalarga erishishga xizmat qiladi. Shuningdek, maktab psixologi, tibbiyot xodimlari, maxsus pedagoglar va tegishli mutaxassislar o‘rtasidagi hamkorlik bolaning ta’limiy ehtiyojlarini kompleks ravishda qo‘llab-quvvatlashga yordam beradi.

5. Ta’lim sifatini monitoring qilish va natijalarni tahlil etishdir. Inklyuziv ta’limni boshqarish jarayonida faqat o‘quvchilarning bilim natijalarini baholash yetarli emas.

Ularning darslarda ishtiroki, tengdoshlari bilan muloqoti, mustaqil faoliyat yuritishi, ijtimoiy moslashuvi va o‘ziga bo‘lgan ishonchining rivojlanishi ham e’tiborga olinishi kerak. Maktab rahbari mazkur ko‘rsatkichlarni muntazam o‘rganib, mavjud muammolar asosida boshqaruv qarorlarini takomillashtirib borishi lozim. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori bilan tasdiqlangan nizomda umumta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish, pedagoglar faoliyati, ota-onalar bilan hamkorlik, ta’lim sifatini nazorat qilish va boshqarish masalalari huquqiy jihatdan belgilangan. Ushbu hujjat inklyuziv ta’limni maktab amaliyotiga tatbiq etishda muhim tashkiliy asos hisoblanadi.

Tadqiqot doirasidagi tahlillar asosida umumta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limni boshqarishning quyidagi izchil mexanizmini taklif etish mumkin: birinchi bosqichda o‘quvchilarning individual ta’lim ehtiyojlari aniqlanadi; ikkinchi bosqichda maktabning pedagogik va moddiy imkoniyatlari baholanadi; uchinchi bosqichda individual ta’limiy qo‘llab-quvvatlash choralari ishlab chiqiladi; to‘rtinchi bosqichda pedagoglar, ota-onalar va mutaxassislarning hamkorlikdagi faoliyati yo‘lga qo‘yiladi; yakuniy bosqichda amalga oshirilgan ishlarning natijalari monitoring qilinib, zarur pedagogik tuzatishlar kiritiladi. Mazkur mexanizmning o‘ziga xos jihati shundaki, unda inklyuziv ta’limni boshqarish bir martalik tashkiliy tadbir sifatida emas, balki doimiy rivojlanib boradigan pedagogik jarayon sifatida qaraladi. Bu esa maktab rahbariyatidan strategik rejalashtirish, jamoaviy qaror qabul qilish, pedagogik vaziyatlarni tahlil etish va ta’lim natijalariga mas’uliyat bilan yondashishni talab qiladi.

Xulosa

Xulosa. Umumta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limni samarali boshqarish pedagogik, tashkiliy, psixologik va ijtimoiy omillarning o‘zaro uyg‘unligiga asoslanadi. Bu jarayonda maktab rahbarining tashabbuskorligi, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, ota-onalar bilan hamkorlik hamda individual ta’limiy yondashuv muhim o‘rin egallaydi. Inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirish uchun maktablarda maxsus metodik xizmatni rivojlantirish, pedagoglarning amaliy kompetensiyalarini muntazam takomillashtirish, moslashtirilgan o‘quv materiallaridan foydalanish va ta’lim natijalarini individual rivojlanish mezonlari asosida baholash zarur. Inklyuziv ta’limni boshqarishning pedagogik asoslarini takomillashtirish nafaqat alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki barcha o‘quvchilarda insonparvarlik, bag‘rikenglik, hamkorlik va ijtimoiy mas’uliyat kabi fazilatlarning shakllanishiga ham xizmat qiladi.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarori. “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori. “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”.
4. O‘zbekiston Respublikasi. “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-641-son, 2020-yil 15-oktabr.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni. “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING